משנה · אחרונים · תוספות רבי עקיבא איגר · סדר זרעים

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה ברכות

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה ברכות

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-רבי-עקיבא-איגר-על-משנה-ברכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 8
פרק ב 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ה 9
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ג 11
משנה ד 12
משנה ה 12
משנה ו 13
פרק ה 13
משנה ג 13
פרק ו 14
משנה א 14
משנה ג 14
משנה ה 14
משנה ז 15
פרק ז 15
משנה ג 15
פרק ח 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ה 16

משנה ו 16
משנה ח 16
פרק ט 17
משנה א 17

פרק א

משנה א

[אות א] **בהרע"ב ד"ה עד סוף. לא מיקרי תו זמן ק"ש**. פלוגתייהו דר"א ור"ג בהמשך זמן ק"ש בפירושא דקרא דר"א ס"ל ובשכבך הוא כ"ז שב"א עוסקים לילך ולשכב זה מקדים וזה מאחר ונמשך עד סוף האשמורה ראשונה דכל שדעתו לישן כבר שכב בזמן ההוא ור"ג ס"ל בשכבך היינו שהם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה. רש"י (ד' ד'):

[אות ב] **שם בא"ד וקי"ל דעבד כר"י**. וכ"כ התוס' ויש לדון דהא מה דאמרינן מאן דעבד כו' ע"כ משום דהוי ספק הלכה כמאן וזה נכון בתפלה דרבנן אבל בקריאת שמע דהיא דאורייתא לרוב הפוסקים הוי ספק בדאורייתא ולחומרא. וכעת מצאתי שעמד בזה הפר"ח בספר מים חיים:

[אות ג] **בהרע"ב ד"ה עד שיעלה כו'. אסור לסעוד**. וכ"כ התוס' (דף ד' ע"ב) עלה דברייתא שלא יאמר אדם אוכל קימעא מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל. ודייק מזה המג"א (סי' רל"ה) דדוקא סעודה אסור אבל טעימה שרי. אבל תמוה לי דא"כ למאי צריכי ללמוד כן מברייתא זו הא משנה ערוכה היא (פ"א דשבת מ"ב) מפסיקים לק"ש וא"כ מכש"כ דאין מתחילין אלא ודאי מוכח דכוונתם לאסור אף טעימה וס"ל דלא יאכל קימעא משמע אף דבר מועט ואף דהתוס' נקטו בלשונם לסעוד ע"כ דחיק ומוקי אנפשיה דלא בדקדוק כתבו הכי וכן נראה בדעת המהרש"א בריש מכלתין בתוס' ד"ה משעה שהעני שמקשו הא משהגיע זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה כדלקמן (דף ד'). הקשה המהרש"א דאמאי לא הקשו כן על מתני' דמשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן ותירץ די"ל דה"ק משעה שהכהנים היינו שמותרים לאכול בתרומה ואין להם טומאה עוד ע"ש. ואי ס"ל להמהרש"א כהמג"א אין התחלה לקושייתו דעל מתני' ליכא קושיא די"ל לאכול היינו עראי משום הכי הקשו על הברייתא דקתני משעה שהעני נכנס לאכול פתו משמע דזהו סעודתו. אע"כ דס"ל להמהרש"א בדעת התוס' כשיטת התה"ד דאף טעימה אסור מכח הוכחתנו הנ"ל ואף דמ"מ התוס' בקושייתם על העני נכנס לא הוצרכו למינקט הקושיא מכח הברייתא דלא יאכל קימעא דהא בלא"ה עכ"פ סעודה אסורה ממתני' דשבת י"ל דבאו לאלם קושייתם דאפילו טעימה אסור. ובזה יש ליישב לענ"ד מה שהקשה המאור על רש"י במה שכתב בסוגיין דלמא ביאת אורו היינו שיאור השמש ביום השמיני ויביא קרבנותיו למאי הוצרכו במערבא לפשוט מברייתא הא נפשט ממתני' דמשעה שהכהנים דפשיטא דק"ש דלילה אינו מתחיל אחר שיאור היום והובא במהרש"א והוא באמת

תמיה נשגבה ולפי הנ"ל ניחא דהיינו דמאי דאמרינן והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא אף די"ל דמיירי באין הכהנים מחוסרי כפרה צ"ל דמכח יתור מורה לנו מתני' דכל כהנים אפילו מחוסרי כפרה אוכלים. וקשה דלמה ליה למימר דאשמע לן במידי דלא אסיק ורק מיתורא לימא דלאכול היינו אכילה ממש וקמ"ל דאכילה מועטת שרי. אע"כ משום דבאמת מוכחא מברייתא אוכל קימעא דגם אכילה מועטת אסור וע"כ האי לאכול היינו שהותרו בתרומה וא"כ ליכא חידוש ומוכח דקמ"ל דכפרה לא מעכבא. וכיון שכן במערבא לא רצו לפשוט ממתני' די"ל דלא ידעו הברייתא דלא יאכל קימעא והיה אפשר לומר דעראי מותר וא"כ י"ל דמתני' לא מיירי ממחוסרי כפרה והחידוש דטעימה מותר. אבל מברייתא פשטו שפיר דלא קתני לשון אוכלים אלא זכאים דמיניה בודאי ליכא למשמע דטעימה מותר א"כ החידוש דאפילו מחוסרי כפרה הותרו בתרומה. ואף דלא היה צריך לזה הסיפא דסימן לדבר צאת הכוכבים דבלא"ה פשיטא דק"ש אינו מתחיל אחר שיאיר היום מ"מ כיון דהוצרך למפשט מברייתא מביא יותר ממה דמפורש דהוא צאת הכוכבים. וכעין זה כ' התוספות עירובין (דף ל"א ע"ב ד"ה והיכא איתמר). ובברייתא דמעילה וכו' לא שמיע להו ע"ש. ובאמת גם לזה הדוחק דלא שמיע להו לא צריכנא די"ל כיון דעכ"פ ממתני' לחוד לא הו"מ למפשט רק בצירוף הברייתא דלא יאכל קימעא ניחא להו יותר למפשט מברייתא לחוד דמשעה שהכהנים זכאים וכו'. ומה"ט גם תוספות בעירובין הנ"ל לא הוצרכו לזה דלא שמיע להו הברייי' די"ל כפשוטו דהא ר"ח לא היה רוצה להעמיד הקושיא והתירוץ, דעומד ורואהו על מתני' דהא י"ל בדרבנן מהימני אלא דטעמא דמתני' דלא אלימי למיקני ומש"ה באמר לאחר לקבלו מהני. והיה הקושיא רק מכח צירוף הברייתא דנתנו על הפיל דמוכח מזה דטעמא דמתני' בחש"ו משום דלא מהימני וכיון שהוצרך לזה ברית' ניחא לר"ח יותר להעמיד קושייתו והתירוץ דעומד ורואה על ברייתא לחוד דנתנו לפיל דודאי לא שייך נאמנות לפיל. והוא נכון בעזה"י:

[אות ד] **בהר"ב ד"ה מעשה וכו'. ואמר להו רבנן כוותי סבירא להו.** מצאתי בשם אא"ז הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל דבר נחמד למה דאמרי' (בסוגיא דף ד') חכמים כמאן ס"ל בדרשא דבשכבך אי כר"א דהיינו כ"ז שב"א הולכים לישכב לימרו כר"א. ואי כר"ג ס"ל דכ"ז שב"א שוכבים לימרו כר"ג. ומשני לעולם כר"ג ס"ל והא דקאמרי ע"ח כדי להרחיק. וא"כ י"ל דשאלת בניו כן היה אם חכמים ס"ל דמדינא ע"ח משום דשיעור אדהולכים לישכב הוא ע"ח והא דקאמר ר"א ע"ס האשמורה הראשונה היינו משום הרחקה או דר"א מדינא קאמר דשיעורא דהולכים לישכב הוא ע"ס האשמורה הראשונה וע"כ הא דקאמר רבנן ע"ח היינו דס"ל דבשכבך הוא כ"ז שב"א שוכבים ומדינא עד

שיעלה ע"ה ואמרו ע"ח משום הרחקה והשיב להם ר"ג כוותי ס"ל. והביא להם ראיה. ולא עוד אלא כל מה שאמרו וכו' היינו כיון דממנ"פ מוכח סברת הרחקה אי בדרבנן אי בדר"א מסתבר יותר דטעמייהו דחכמים ע"ח הוא משום הרחקה כיון דענין הרחקה זו ע"ח מצינו ג"כ בשארי דברים. ודפח"ח:

[אות ה] **שם בהרע"ב ד"ה כדי להרחיק. שלא יבא לאכלן**. וכ"כ רש"י והא דלא נקטו הטעם שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור זמן עונתה כמו דהטעם בק"ש. י"ל דבאו לתרץ הא דבאמת ר"ג לא ס"ל להרחקה בק"ש ואילו באכילת קדשים משמע דלא פליגי. ודוחק לחלק דבק"ש עובר רק על מ"ע אבל קדשים עובר על לאו דלא תותירו ועשה דאכילת קדשים. לזה פירשו דאכילת קדשים חמור דיעבור בקום ועשה לאכול אח"ז וגם יתחייב כרת משא"כ בק"ש דהוא שב וא"ת. ומ"ש וכן בק"ש היינו דר"ג אומר דרבנן ס"ל הכי גם בק"ש. ובתוס' (זבחים דף נ"ז ע"ב) כתבו דלנאכלין לשני ימים ולילה א' לא עשו הרחקה ע"ח דניכר הוא מתי יהיה שקיעת החמה אבל לילה אינו ניכר ואף דלרבנן דעשו גם בק"ש הרחקה משום שלא יאמר וכו' צ"ל דגם בזה יש החילוק דניכר ומרגיש שהגיע העונה לשקוע וממהר לאכול מקודם:

[אות ו] **שם בתוי"ט ד"ה א"כ וכו'. אלא מדתניא בתוספתא**. זה תמוה דהא גם התוספתא מיירי לענין אכילה כמ"ש התוי"ט לענין חיוב אם נותר לאכלו. והקטרה מנין לנו וצ"ע (עי' תוס' פסחים דף ק"כ ע"ב ד"ה אמר רבא וכו'):

משנה ב

[אות ז] **בתי"ט ד"ה וגומרה. כדי שיסמוך**. זה תמוה דהא גם ר"י מודה דלכתחלה יש לעשות כוותיקין כמ"ש הרע"ב וכ"ה להדיא בסוגיין עלה דמתני' (פ"ג מ"ה) לימא תנן סתמא כר"א דאמר עד הנץ החמה אפי' תימא רבי יהושע ודילמא כוותיקין. אע"כ דפליגי בעיקר הדין דר"א ס"ל דאחר הנץ לא הוי זמן קימה דרובא דעלמא עומדים ממטתם קודם הנץ. ור"י ס"ל דמקרי קימה משום מיעוטא דבני מלכים. ואולי דכוונת התי"ט לתרץ הנוסחא וגומרה דאמאי לא קתני סתם עד הנץ כמו דקתני במתני' עד שיעלה. ולזה בא לתרץ דאתא לאשמעי' ולרמז דרק בדיעבד זמנו משעה שיכיר בין תכלת לכרתי אבל לכתחלה ראוי לגומרה עם הנץ כדי שיתפלל מיד ויסמוך גאולה לתפלה:

[אות ח] **שם בתי"ט ד"ה שכן וכו'. זמן קימה למקצת**. והא דאינו יוצא ג"כ בק"ש של לילה ונימא דמקרי זמן שכיבה הואיל דבני מלכים שוכבים עד ג"ש. דבשלמא ק"ש דיום כיון דבאמת יממא הוא מש"ה אזלי' בתר מיעוטא דבני מלכים אבל לקרות ק"ש של לילה ביום משום ב"מ לא דמיעוטא דמיעוטא נינהו. רשב"א בחידושיו:

[אות ט] **שם מתני' כאדם הקורא בתורה**. אתא לאשמעינן שאע"ג שדברים שבכתב לא נתנו לאמרן על פה אפ"ה ק"ש יכול לקרותה ע"פ ואע"פ שאינו קורא אותה לשם חובה דכיון שניתנה לאומרה על פה לחובה יכול לאומרה ע"פ אפילו שלא לחובה. רבינו יונה. ועיין בב"י (א"ח סי' מ"ט) שיטות הרבה רבוואתא דנתנו טעם להיתר ק"ש וקרבנות בע"פ. ולדידהו ליתא לפירוש זה:

משנה ג

[אות י] **שעברת על דברי ב"ה**. בתשו' רמ"א (סי' צ"א) כתב שאין להקשות מהא דאיתא (סוף פרק ח') באכל ושכח ולא ברך דחד עביד בשוגג כב"ש ואשכח ארנקי דדהבא דשמעינן מיניה דיש להחמיר כב"ש. די"ל דוקא בדבר שאין בו קולא כלל אבל במקום שיש קצת קולא בדבר כגון לשכב ולקרות ק"ש דעדיף מעומד דהוא יותר דרך כבוד אלא דיוצא ג"כ בשכיבה לב"ה ולב"ש דוקא בשכיבה אין להחמיר כב"ש עכ"ל. ולפ"ז יהא הדין דבק"ש של שחרית מותר להחמיר כב"ש לעמוד ולקרות ק"ש כיון דאין בו צד קולא וזה דלא כפסק הש"ע (סי' ס"ג ס"ב) דגם בזה מקרי עבריינא. ובאמת נפלאתי על מאור עינינו הרמ"א שלא הביא דברי הרא"ש בההיא דאכל ושכח ולא בירך שכתב להדיא דאפילו ב"ה מודו שטוב יותר לעשות כב"ש אלא דלא הטריחוהו חכמים עכ"ל. אם כן ממילא לק"מ דהתם רשאי להחמיר כב"ש כיון דלב"ה ג"כ טוב יותר לעשות כן משא"כ הכא בק"ש בין דשחרית בין דערבית אין שום מעלייתא לב"ה אם מחמיר כב"ש. וכ"כ התי"ט (פ"א מ"ט דשבת ובמ"א סימן הנ"ל). ובזה מיושב ג"כ קושית הבאר שבע (סי' כ"א) על הרא"ש (פ"ב דשבת) ע"ש. די"ל דגם לר"ע יותר טוב להדליק בפתילה מחורכת דאין בו שייכות חשש הטייה:

משנה ד

[אות יא] **בהר"ב ד"ה אחת ארוכה כו'**. **אהבה קצרה**. דסמוכה לחברתה ליוצר אור מש"ה אינה פותחת בברוך דפתיחת ברכה הראשונה קאי ג"כ לשניה ואמת ואמונה והשכיבנו כולם מקרי סמוכה למעריב ערבים אף דמפסיק בק"ש מ"מ ברכה שלאחריה מקרי סמוכות לשלפניה:

[אות יב] **שם בהרע"ב ד"ה שלא לחתום כו'**. **כגון ברכת הפירות**. כיון שאין בו ענינים הרבה פתיחתה זו היא חתימתה:

משנה ה

[אות יג] **מתני' להביא לימות המשיח**. הא דלא קאמר בקיצור כל ימי חייך לימות המשיח כמו דקאמר ראב"ע כל ימי חייך הלילות י"ל דדייק בלשון להביא לומר דימות המשיח

אינו בזה כמו העוה"ז כי אז לא יהיה הזכרת יצ"מ עיקר אלא טפילה לשעבוד מלכיות כדאיתא בברייתא הובא בתוי"ט כאן:

פרק ב

משנה א

[אות יד] **בהר"ב ד"ה והגיע זמן כו'**. **לאפוקי קורא להגיה**. מהרר"י כ' דקורא להגיה היינו דדרך מאן שמביט בספר להגי' מעצמו נופלים דברים מפיו מבלי שרוצה לדברם והוי מתעסק וכמו דאמרינן בשופר דמנבח נבוחי. שלא רצה לתקוע אלא דמעצמו נעשה התקיעה מפיו דהוי מתעסק ולכ"ע לא יצא:

[אות טו] **בהר"ב ד"ה ר"י אומר באמצע כו'**. **עליו לכבדו**. כתבו בתוס' (דף י"ג ע"ב) ד"ה שואל ר"מ ור"י הלכה כר"י דאמר אפילו באמצע משיב מפה"כ אם כן נראה שמותר לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפה"כ גדול מזה עכ"ל. ורצונם כיון דכל הציבור עוסקים באמירת קדושה הוי כמו משיב וע"כ דקדקו בלשונם דאין לך מפה"כ כו' משמע דמדמו זה למשיב. ולפ"ז בשמע קול רעמים דכל הצבור עוסקים בק"ש. אפשר לא הוי כמשיב ואין לו להפסיק כ"א בין הפרקי' דגם שואל מפני הכבוד. והמג"א (סי' ס"ו ס"ק ה') על מ"ש בש"ע (סי' ג') דמפסיק לקדיש באמצע כתב וז"ל דאם פוסק לשאול מפ"כ ב"ו ק"ו מפ"כ הקב"ה ומה"ט נ"ל דאם שמע קול רעמי' יפסיק ויברך ולענ"ד יש לדון בזה. ואעפ"כ בתשובה העליתי דהדין עם המג"א:

משנה ב

[אות טז] **בהר"ב ד"ה בין ויאמר כו'**. **הלכך אין מפסיקין**. ואפילו מפני היראה. הרא"ש. (עי' טור וב"י סי' ס"ו):

משנה ה

[אות יז] **בתי"ט ד"ה בלילה הראשון כו'**. **כסברת הר"ר מנוח שכתב בשמו בכ"מ** (**פ"ד מהלכות ק"ש**). לא מצאתי שם בכ"מ אלא בב"י סימן ע' איתא וכתב הר"ר מנוח בשם הראב"ד דהא דפטור כונס את הבתולה דוקא בלילות שהוא מתייחד עמה אבל אם היתה נדה או חולה כו' חייב. אבל הטור כ' דפטור גם בימים. ונראה דמ"מ בנדה ודאי חייב כיון דאסור למבעל לא טריד כדאיתא (פ"ק דכתובות) דס"ל לרבא דלמאן דאסר למבעל בתחלה בשבת חייב בשבת בק"ש. ומסתפקנא דאפשר דמעידן טבילה מחשביה דפטור מק"ש ד' לילות אם לא עשה מעשה אף שהם מרוחקים מזמן נשואים דאפשר בעוד שהיא נדה דאסור בכל מיני קורבה וחיבוק ונישוק ויחוד לא נעשה לבו גס בה כ"כ:

[אות יח] **שם בא"ד דסירכא דלישנא**. והפר"ח בס' מים חיים כתב דנקט מניינא דל"ת עד ולא עד בכלל וליכא אלא ג' לילות (עי' בפר"ח סי' ע' ס"ק ו'):
[אות יט] **תוי"ט ד"ה מעשה בר"ג. לאו מעשה לסתור הוא**. לא הבנתי קושית תוס' בזה דהא משנה זו לא מיירי רק לענין הפטור אבל לענין אם רצה לקרות אם רשאי מזה לא מיירי הכא עד מתני' ח'. ולגבי הפטור מביא ראיה ממה דאמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש. וגם הוא לא חזר מהוראתו רק שאמר איני שומע לכם כו' היינו שהוא אינו רוצה לבטל מ"ש. משמע דמדינא פטור וצ"ע (* וראי' לזה מדלא פריך הגמרא הכא מעשה לסתור כמו שמקשינן בסוכה):
[אות כ] **שם בא"ד אם אדם גדול**. היינו דבתחלה בא מתני' לאורויי דאדם גדול וראוי ליטול השם בודאי רשאי להחמיר וזה ודאי מוכח ממעשה דר"ג דלכל הפחות אדם גדול רשאי להחמיר. ואח"כ (במשנה ח') הוסיף מתני' דבאינש דעלמא יש בזה פלוגתא אם רשאי לקרות ק"ש:

משנה ז

[אות כא] **שאין מקבלין תנחומין על העבדים**. אף דבלא"ה אין מקבלין תנחומין על הרחוקים כבר פירשו בירושלמי שתלמידו חביב כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו היה עליו כבנו רשב"א בחי':

משנה ח

[אות כב] **בהר"ב ד"ה לא כל הרוצה וכו'. אין זה אלא גאוה**. אפשר דבלילה ב' אף אם לא עשה מעשה רשאי לקרות דלא מיחזי כיוהרא דמאן דחזא סבר דעבד מעשה:

פרק ג

משנה א

[אות כג] **ומן התפילין**. אגב אחרינא נקט דהא מן התפילין בלא"ה פטור אף אחר הקבורה דאבל יום ראשון אסור בתפילין. רשב"א. ולפ"ז ניחא דנקט תפילין באחרונה עיין תוי"ט. ונראה דהרשב"א לטעמי' אזיל דס"ל בתשוב' דחה"מ לאו זמן תפילין הוא. אבל להסוברים דחה"מ זמן תפילין (ונלע"ד דרש"י ס"ל כן ממ"ש בסוכה (דף מ"ו ע"א) ד"ה מצות הרבה ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין) בפשוטו ניחא דנקט תפילין דבחה"מ דאבל ביום ראשון חייב בתפילין דלא שייך ביה מעולל בעפר קרנו וכמ"ש להדיא המג"א (סי' תקמ"ח ס"ק ה') (וק"ל ממ"ש הוא בעצמו סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז דאבל

ביום ראשון בפורים פטור מתפילין דאקרי פאר הא למה דקי"ל דאין אבילות נוהג בפורים ל"ש בי' מעולל בעפר קרנו והוי כחה"מ) מ"מ כ"ז שמתו מוטל לפניו פטור:

משנה ג

[אות כד] **בהרע"ב ד"ה נשים וכו'. ותפילין מ"ע**. אינו מדוקדק דהא יסוד הדין במ"ע שהז"ג דפטורות ילפינן מתפילין דהוקשה כה"ת לתפילין וא"כ ל"ש טעם זה לפטרן מתפילין אלא דבתפילין פטורות מהקישא לת"ת. ובתר הכי ילפי' כה"ת מתפילין לפוטר' ממ"ע שהז"ג:

[אות כז] **בתי"ט ד"ה ועבדים. פ"ק דחגיגה**. בירושלמי כאן איתא טעמא דעבדים פטורים מק"ש שנאמר ה' אלהינו ה' אחד מי שאין לו אדון אלא הקב"ה יצא עבד שיש לו אדון אחר. לפ"ז גם חציו עבד וחציו ב"ח פטור. ועיין בתי"ט ריש חגיגה דלרש"י למשנה אחרונה חציו עבד וחציו בן חורין חייב בראיה דכיון דכופין רבו לשחררו אין לו אלא אדון אחד מקרי א"כ ה"נ דחייב בק"ש ומ"מ נ"מ בסריס דאין כופין רבו לשחררו:

[אות כח] **בא"ד או חפשה לא ניתן לה**. בפשוטו משמע דנותן טעם להא דעבדים פטורים ממ"ע שהז"ג דילפי' לה לה מאשה. אבל יקשה דמאי ראיה הא הך לה כתיב גבי שפחה חרופה ופטורה ממילא כמו כל הנשים אבל מצד עבדות לפטור עבד לא שמענו. אע"כ העיקר דלא ידענו כלל מצות על עבדים וילפי' לחייב מגז"ש דלה לה מאשה וממילא לא ילפי' חיוב יותר מאשה. ואולם מדברי הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות ע"ז) לא משמע כן מדפסק דעבדים חייבים בהקפה ולפי דברינו הא לא מצינו חיוב מצות בעבדים רק במה דמצינו בנשים. ועמ"ש בזה בחדושי ליו"ד ריש הלכות עבדים (* עיין תוס' ב"ק דף פ"ח ע"א ד"ה יהא עבד וכו'):

[אות כה] **בהר"ב ד"ה ובמזוזה. דמהו דתימא**. כן הוא בגמ' וה"ה דהמ"ל דמהו דתימא כיון דכתיב ביתך למעט ולא ביתה קמ"ל דחייבות דאטו גברי בעי חיי כו' וכדאי' הכי ביומא (דף י"א ע"ב) ת"ר בהכ"נ ובית האשה ובית השותפין חייבין במזוזה פשיטא מהו דתימא ביתך ולא ביתה ביתך ולא בתיהם קמל"ן ואימא ה"נ אמר קרא למען כו' הני בעי חיי וכו' עי"ש ומה דלא משני התם כי הכא דמ"ד דנקיש מזוזה לת"ת היינו דבעי לשנויי בחד טעמא גם על בית השותפין ובחידושי ליומא נתקשתי בשינויי דהש"ס הנ"ל דזהו שייך שלא לפטור נשים דבעו ג"כ חיי אבל לענין בית השותפין דאנו דנין על בית כזה דאינו חייב במזוזה בזה ל"ש לומר דבעי חיי דהא גברא בר חיוב מזוזה אם יהיה לו בית ביחוד וכמו דפטור בדר כל ימיו בבית שאין בו ד"א על ד"א או שהוא דר בשכירות כל

ימיו וצ"ע:

[**אב"ה** עי' בתוס' מנחות ד' מ"ד דלחד תירוצא מה"ת אף לאחר ל' יום פטור]:

[אות כו] **בהר"ב ד"ה בברכת המזון. מבעיא לן כו' והארץ לא נתנה לנקבות.** ובתוס' כתבו משום דליתנהו לא בברית ולא בתורה ואמרינן לקמן (דף מ"ט) מי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא יד"ח. ובין כך ובין כך קשה לי דבסוגיין פרכינן ובבהמ"ז פשיטא ומשני' מהו דתימא כיון דכתיב ולחם בבוקר לשבוע כמ"ע שהז"ג דמי קמ"ל. ואיך שייך למפרך פשיטא הא ממנ"פ לפי הצד דחייבות רק מדרבנן פשיטא דאצטריך לאשמועינן דחייבו אותן רבנן לברך ולפי הצד דחייבות מדאורייתא היא גופא אשמועינן דלא לפטרו מצד דלא נטלו חלק בארץ או מפני שאינן בברית ותורה:

[**אב"ה** ע' בס' דו"ח לאבא מארי זצ"ל ישוב לקושי' זו]:

[אות כט] **תי"ט ד"ה ובמזוזה וכו'. ואימא גברי בעי חיי.** עוד תירצו דכי היא חייך לא קאי את"ת אלא אקיום מצות כלומר התורה מלמדת לך מצות שהם חייך:

משנה ד

[אות ל] **מהרהר בלבו.** בסוגיין אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי (וכל אדם נמי יצא יד"ח בהרהור רש"י) וקשיא לי בסוגיא דהכא דאמרי' א"ל רבינא לרבא נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן למאי נ"מ לאפוקי רבים ידי חובתן הא לרבינא ממילא יוצא השומע מדין הרהור: (אב"ה עי' בדו"ח לאבא מארי זצ"ל):

[אות לא] **שם במשנה מברך לאחריו.** מדלא מפליג בבהמ"ז עצמו משמע דאפילו ברכה רביעית הטוב והמטיב דביבנה תקנוה והוי דרבנן מ"מ מברך דכי תיקנו רבנן ברכה הרביעית תקנו שיהיה חד תכסיסא דכל היכא דמברך ג' ברכות מברך ג"כ הרביעית. פר"ח בלקוטיו סי' ר"ט:

משנה ה

[אות לב] **בהרע"ב ד"ה ולקרות. דכתיב ייראוך.** בגמרא איתא ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה מאי קרא (פירש רש"י דמצוה להתפלל עם הנץ) ייראוך עם שמש ומבואר מדברי הרר"י דהיינו דעיקר זמן ק"ש לכתחילה משיכיר בין תכלת וכו' עד הנץ. והותיקין היו רוצים לקרות ק"ש כדינו לכתחילה. ואם היו קורין מיד אחר משיכיר לא היו יכולים לסמוך גאל"ת דעיקר זמן תפלה מהנץ ואילך דכתיב עם שמש מש"ה היו מאחרים לגמור עם הנץ וכ"כ הרא"ש משמע דק"ש לכתחלה עד הנץ לא נפקא מקרא דייראוך אלא הטעם דעיקר זמן קימה לרוב העולם רק עד הנץ. והא דאמרינן בסוגיין דלמא כר"י ולותיקין היינו דמדבריהם מוכח דס"ל דלכתחלה זמנו עד

הנץ מדלא איחרו מלקרות אחר הנץ. אבל מלשון הרב משמע דקרא דייראוך ע"ש קאי אק"ש ומיניה ילפי' דאין לקרותה לכתחלה אחר הנץ דייראוך היינו קבלת מ"ש ועם שמש היינו קודם הנץ. ועי' ביומא (דף ל"ז) בתוס' ד"ה אמר אביי וכו' בשם הר"ר חננאל. ודוק (* עיין בספר עטרת ראש):

משנה ו

[אות לג] **בהר"ב ד"ה ור"י פוטר. אף במשמשת.** ר"ל דמש"ה קתני והמשמשת שראתה נדה לרבותא דר"י דאפ"ה פוטר דאילו לת"ק ל"צ למתני' כיון דאפי' זב שרא' קרי דמעיקרא לאו בר טבילה הוא מחייבו מכ"ש במשמשת שראתה נדה דמעיקרא בת טבילה היא. ואף דלר"י ב"ק א"צ טבילה כדקתני במתני' ד' וא"כ אף בלא ראתה נדה פטורה זהו דוקא לק"ש ולתפלה אבל לד"ת דצריך להעמיק בהם מודה ר"י דצריך טבילה מש"ה קתני דמשמשת שראתה נדה פוטר ר"י מתפלה אף לדברי תורה. כ"ז מבואר בסוגיין (דף כ"א). ומזה תבין מ"ש התי"ט ד"ה והמשמשת וכו' ומהאי טעמא איצטריך למתני ולא איצטריך למתני ב"ק שראה זיבה. זהו לישנא קלילא. דמשמע דב"ק שראה זיבה לא היה צריך למתני. והרי בסוגיין הנ"ל מפורש דצריך למתני' לאורויי דאף דבר טבילה הוא מקודם שראה זיבה מ"מ פוטר ר"י אלא דכוונת התי"ט הא דנקט הך חדושא במשמשת שראתה נדה ולא נקט הך חדוש בב"ק שראה זיבה ובפרט אם נאמר דלד"ת קאמר דזהו שייך יותר באיש היינו דאגב אורחיה אשמעינן ג"כ דטמאה אף בלא פליטה. ומ"מ משום הא לחודיה לאשמעינן בעלמא במשמשת לחוד מש"ה הוצרכו בסוגיין לומר דלרבותא דר"י קתני לה. ומ"ש התי"ט ד"ה ור"י פוטר לדבריו דת"ק וכו' א"נ בת"ת. הוא תמוה דהא להדיא מפורש בסוגיין הנ"ל כהא"נ ואיך בחר לו התי"ט עוד דרך דלדבריו דת"ק קאמר הא בסוגיין לא ניחא להו בכך:

פרק ה

משנה ג

[אות לד] **מתחלת הברכה שטעה בה.** ובג' ראשונות מתחיל מראש ובג' אחרונות מתחיל מרצה:

[אות לה] **מ"ד בתוי"ט ד"ה ואם הבטחתו וכו'. וכ"כ הר"מ.** ודקדק כן מדקתני ואם אין שם כהן אלא הוא ולא קתני ואפילו אם וכו' אע"כ דנקט כן משום סיפא ואם הבטחתו וכו' דמיירי רק בכה"ג דאין שם כהן אלא הוא:

[אות לז] **שם בא"ד שאין למדין הל' ממדרש רבות**. הפר"ח בס' מים חיים השיג ע"ז דהך כללא הוא רק לענין פסק הלכה כדברי מי היכא דלא מפרש בש"ס ההלכתא אבל דינא דלא אתפריש בש"ס מצינו כמה פעמים דלמדין ממדרשות:

פרק ו

משנה א

[אות לז] **המוציא**. בש"ס (דף ל"ח) פליגי דלרבנן המוצי' דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים ור"נ ס"ל להבא משמע שנאמר המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ורבנן וכו'. עי' רש"י דר"נ יתרץ לקרא דרבנן דעדיין היה מוציא להם מים במדבר. וקשה לי מה יעשה ר"נ בקרא דהמעלה אתכם מארץ מצרים. וכן המוציא אתכם מארץ מצרים וע"כ דאפיק משמע ועיין עירובין (דף י"ט) וצ"ע:

[אות לח] **בהרע"ב ד"ה בורא מיני דשאים. דשא וזרעים כגון קטניות**. ולפ"ז לדידן אם בדיעבד ברך על ירקות בורא מיני דשאים ועל קטניות בורא מיני זרעים יצא כיון דלר"י לכתחלה מברכין כן. ובברך על ירקות בורא מיני זרעים יש להסתפק אם יצא. ברכי יוסף (סי' ר"ה אות ד'):

משנה ג

[אות לט] **בהרע"ב ד"ה נובלות. שנתבשלו כל צרכן**. וכ"כ הרמב"ם ורבינו יונה והטור. ועיין בב"י והב"ח (סימן ר"ד) דתמהו הא מסקנת הסוגי' בתמרי דזיקא כ"ע ל"פ דמברך בפה"ע. ובלחם משנה למשניות כתב לתרץ דס"ל כדעת הר"ש במס' דמאי (פ"א) דמפרש בושלי כמרא היינו תאנים שנופלות קודם בישולם ואינם מתבשלין עד שמניחין אותן במחצלת וזהו כוונת הרע"ב ולדבריו כוון ג"כ תשובת שער אפרים (סי' כ"ג):

משנה ה

[אות מ] **פטר את הפרפרת שלאחר המזון**. דהפת אינו פוטרו כיון דהביאו לאחר המזון. והא דקתני בסיפא ברך על הפת פטר את הפרפרת מיירי בהביאו תוך המזון. ודעת התוס' דמיירי בבא לסעוד מש"ה בתוך הסעודה לא בעי ברוכי אבל באין בא לסעוד אפילו תוך הסעודה לא נפטר בפת. ודעת הרשב"א דבבא לסעוד אפילו לאחהמ"ז לא בעי ברוכי אלא דפרפרת הוא רקיקים דקים שבא לקנוח בעלמא ומ"מ בתוך המזון לא בעי ברוכי אף דפירות וכדומה בעי ברוכי מ"מ כיון דמין פת הוא ואילו קבע סעודתו עליה טעון המוציא ובהמ"ז כפת דיינינן ליה ונפטר בברכת הפת:

[אות מא] **בהרע"ב ד"ה בא להם כו'. א"כ חיישינן**. צ"ל א"נ חיישינן:

[אות מב] **בא"ד כשבא לענות אמן**. ואפילו אם שומע כעונה ויוצא בלא עניית אמן חיישינן שמא יענה אמן טור א"ח סימן קע"ד לשון זה מוקשה במ"ש אפילו אם שומע כעונה דמשמע דמסופק אם יוצא בלא עניית אמן ובטור (סי' רי"ג) כתב בפשיטות דיוצאים אפילו בלא עניית אמן. ועיין בחידושי לש"ע א"ח סימן רי"ט:

משנה ז

[אות מג] **זה הכלל**. אפשר לומר דנקט כן דלא נימא דדוקא מליח דברכתו שהכל דשייך ג"כ על הפת דאם אמר על הפת שהכל יצא מש"ה בטפל נפטר ואפילו למ"ד דשהכל אינו פוטר פת הטעם משום שיש לו חשיבות ואם הוא טפל בטל החשיבות ממנו והוי כשאר דברים אשר ברכת שהכל פוטר ומש"ה בטפל נפטר אבל בעלמא היכא דברכת עיקר ל"ש לטפל כגון שהעיקר בפה"ע והטפל בפה"א לא נפטר מש"ה נקט זה הכלל כנלע"ד בעזה"י:

[אות מד] **שם בתוי"ט ד"ה שהפת טפלה. ונ"ל דלפי' קמא**. ולפע"ד נראה דכוונת התוס' שלא אכל הפירות באותו מעמד היינו דאחר אכילת הפירות שינה מקומו ואכל שם המליח דבזה צריך לברך על המליח דאף שהוא טפל מ"מ לא עדיף טפל יותר מאילו הוא חלק מהפירות עצמן דבשינה מקומו וחוזר ואוכל מפירות עצמן דצריך לברך כדקי"ל דעכ"פ בדברים שאינן טעונים ברכה אחריהן במקומן לכ"ע שינוי מקום דצריך לברך:

פרק ז

משנה ג

[אות מה] **משנה ג יושב הכרובים**. אית דגרסי כן משום דקתני בסיפא כך עונין אחריו וכו' יושב הכרובים. ואית דגורעים מהסיפא יושב הכרובים. ובתשובת מ"ע (סי' ז') כתב שלא לגרוס ברישא יושב הכרובים אבל בסיפא יש לגרוס כן. והיינו מדקאמר ת"ק א' עשרה וא' עשרה רבוא. משמע דריה"ג עד כאן מוסיף והולך. והיינו דברבוא אינו אומר יושב הכרובים ולא חשיב לומר כן בי' רבוא דאטו כי רוכלא לחשוב וליזל. ובסיפא מיירי בעשרה רבוא. מש"ה אומר יושב הכרובים:

פרק ח

משנה א

[אות מו] **בתוי"ט ד"ה מברך. כ"ה הלשון בברייתא**. ר"ל דבברייתא קתני בטעמא דב"ש שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא. והרע"ב רמז בזה ב' הטעמים

שתחלה קידש היום ואח"כ בא היין. היינו טעם הב' הנ"ל ואח"כ בשביל היום. והיינו טעם הא' שהיום גורם ליין שיבא. ומ"ש אח"כ וכשם שקדם לכניסה זה ביאור להטעם הא' שכתב שתחלה קידש היום. וכמו שפירש רש"י כן על הברייתא זו:

משנה ב

[אות מז] **בהרע"ב ד"ה בש"א וכו'. כדי שלא יקבלו המשקים שאחורי הכלי**. עיין תוי"ט (פ"ב מ"ז דחגיגה):

משנה ה

[אות מח] **בהרע"ב ד"ה ב"ש אומרים וכו'. ולא בורא דמשמע להבא**. והא דלא פליגי בנוסח הברכה בורא פרי העץ בכה"ג דהתם מתחדש תמיד הגידולים משא"כ הכא דפ"א נברא ואינו מתחדש תמיד עיין בלשון רש"י בסוגיין ד"ה בורא. ובסוגיין מסקי' דבברא ובבורא לא פליגי דהא מקרא מלא יוצר אור ובורא חושך בורא רוח בורא השמים. הרי דבורא לשעבר משמע אלא דפליגי רק במאור ומאורי וצ"ע (* ע' שנו"א להגאון מהר"א ז"ל מווילנא):

משנה ו

[אות מט] **בהרע"ב ולא על נר ובשמים. דעובדי כוכבים לפי שאסורין בהנאה**) עיין ביצה (דף ל"ט) דאמרינן גחלת אסורה שלהבת מותרת וכתב עלה הרא"ש הא דאסרינן לברך בשלהבת עבודת כוכבי' ואע"ג דשריא משום דיש עמה גחלת ואע"פ שאין הברכה אלא על השלהבת עכ"ל:

משנה ח

[אות נ] **בתוי"ט ד"ה מברך על היין. אם ירצה**. קשה לי דלתני בעדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה. והרשב"א בתשובה (סי' שמ"ב) כתב לפרש דלב"ש צריך לברך על היין מקודם דס"ל ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה והדר וברכת מש"ה צריך לברך על היין תחילה כדי שיברך כשהוא שבע. ולפ"ז א"ל הא דאמרי ב"ה מברך על המזון היינו אם ירצה ועכ"פ דברי ב"ש הם ג"כ חומרא דצריך לברך תחלה על היין. ובתי"ט (בפרקין מ"ד) ד"ה נוטלין וכו' כתב דכי אתשל בביה"מ לענין נ"י אתשל. וכה"ג צ"ל ג"כ בסוף פרקין עכ"ל מבואר דהוקשה להתי"ט קושייתנו. אבל לא ידעתי במה הונח לו דלענין מה איתשל אם לא כדברינו. עוד י"ל דתנא דעדיות ס"ל כהך תנא דמ"ה דלעיל דגם לב"ש בהמ"ז טעון כוס:

פרק ט

משנה א

[אות נא] **ברוך שעקר**. והעוקר מברך ברוך וכו' וצונו לעקור עבודת כוכבים מארצנו. מהרש"א בח"א: